

Program osnovna šola

DRŽAVLJANSKA IN DOMOVINSKA VZGOJA TER ETIKA

Učni načrt

7. razred 35 ur

8. razred 35 ur

SKUPAJ: 70 ur

Dvojezična osnovna šola

7. razred 17,5 ur

8. razred 17,5 ur

SKUPAJ: 35 ur

Program osnovna šola

DRŽAVLJANSKA IN DOMOVINSKA VZGOJA TER ETIKA

Učni načrt

Predmetna komisija:

mag. **Pavla Karba**, Zavod RS za šolstvo, predsednica

dr. **Irena Šumi**¹, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana

Nataša Jesenko, Osnovna šola Polzela

Darja Lašič, Osnovna šola Rada Robiča, Limbuš

Nada Nedeljko, Zavod RS za šolstvo in šport

Vilma Vrtačnik-Merčun, Osnovna šola Rodica, Domžale

Strokovni recenzenti:

Tea Djokić, Osnovna šola Škofja Loka – mesto

dr. **Duška Knežević-Hočevar**, Družbenomedicinski inštitut ZRC SAZU, Ljubljana

dr. **Janez Kolenc**, Pedagoški inštitut

dr. **Bogomir Novak**, Pedagoški inštitut

Radoslav Šumer, Osnovna šola Maksa Durjave, Maribor

Redakcijski popravki:

Mitja Čepič Vogrinčič, Pedagoški inštitut

dr. **Janez Justin**, Pedagoški inštitut

mag. **Pavla Karba**, Zavod RS za šolstvo

dr. **Oto Luthar**, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti

dr. **Jernej Pikalo**, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede

Izdala: Ministrstvo RS za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo

Za ministrstvo: dr. **Igor Lukšič**

Za zavod: mag. **Gregor Mohorčič**

Uredila: **Alenka Štrukelj**

Jezikovni pregled: **Nataša Purkat**, Lektor'ca

Ljubljana, 2011

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

37.091.214:17(0.034.2)

UČNI načrt. Program osnovna šola. Državlјanska in domovinska vzgoja ter etika [Elektronski vir] / predmetna komisija
Pavla Karba ... [et al.]. - El. knjiga. - Ljubljana : Ministrstvo za šolstvo in šport : Zavod RS za šolstvo, 2011

Način dostopa (URL):

http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_obvezni/Drzavlјanska_vzoja_in_etika_obvezni.pdf

ISBN 978-961-234-955-4 (Zavod RS za šolstvo)

1. Karba, Pavla
255935488

¹ V času študijske odsotnosti članice predmetne komisije dr. Irene Šumi jo je po sklepu državne komisije nadomeščal član dr. Stane Granda, ZRC SAZU, Ljubljana.

Posodobljeni učni načrt za predmet državljanska in domovinska vzgoja v osnovni šoli je pripravila Predmetna komisija za posodabljanje učnega načrta za državljansko in domovinsko vzgojo ter etiko. Pri posodabljanju je izhajala iz učnega načrta za predmet državljanska vzgoja in etika, določenega na 24. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje leta 1999. Posodobljeni učni načrt je Strokovni svet RS za splošno izobraževanje določil na 114. seji leta 2008 in se z vsebinskimi in redakcijskimi popravki tega učnega načrta seznanil na 140. seji 17. februarja 2011.

KAZALO

1 OPREDELITEV PREDMETA.....	5
2 SPLOŠNI CILJI	6
3 OPERATIVNI CILJI IN VSEBINE	8
4 STANDARDI ZNANJA	15
5 DIDAKTIČNA PRIPOROČILA	20
5.1 Uresničevanje ciljev predmeta	20
5.2 Individualizacija in diferenciacija	21
5.3 Medpredmetne povezave	21
5.4 Preverjanje in ocenjevanje znanja	22
5.5 Domače naloge	22

1 OPREDELITEV PREDMETA

Predmet državljanska in domovinska vzgoja ter etika je sestavni del osnovnošolskega družboslovnega in humanističnega izobraževanja. Učenci² pri pouku predmeta pridobivajo temeljna znanja o:

- posamezniku kot družbenem bitju in o značilnostih človeških skupin in skupnosti,
- posameznikovem položaju in vlogah v različnih skupnostih,
- pravilih, ki veljajo v skupnostih, načinih njihovega sprejemanja in sankcioniranja ter odgovornostih, ki jih nalagajo posamezniku,
- premagovanju predsodkov do drugih in drugačnih,
- človekovih in otrokovih pravicah: univerzalnih in nedeljivih ter o etičnih načelih, na katerih temeljijo,
- politični ureditvi, družbenih načelih in pravilih javnega in političnega življenja v demokratični, pravni in socialni državi Sloveniji,
- politični ureditvi Evropske unije,
- mednarodnem sodelovanju na različnih ravneh, s poudarkom na mednarodnih organizacijah (OZN, NATO, OECD),
- politični, domovinski in državljanski kulturi in etiki,
- nazorskih, filozofskih in verskih sistemih,
- ključnih splošnih vprašanjih sveta in poteh za njihovo reševanje v smeri trajnostnega razvoja.

Predmet pri učencih spodbuja razvoj veščin:

- presoje družbenih in etičnih dilem in vprašanj,
- komuniciranja in argumentiranja v kontekstu demokratičnega javnega prostora,
- obveščenega, kritičnega, konstruktivnega in angažiranega družbenega delovanja,
- vseživljenjskega izobraževanja.

Učne vsebine in operativni cilji predmeta se navezujejo na splošne cilje osnovnošolskega izobraževanja. Vsebine in cilji predmeta državljanska in domovinska vzgoja ter etika nadgrajujejo cilje in vsebine predmetov v nižjih razredih osnovne šole.

² V tem učnem načrtu izraz *učenec* velja enakovredno za *učenca* in *učenko*. Enako izraz *učitelj* velja enakovredno za *učitelja* in *učiteljico*.

2 SPLOŠNI CILJI

Splošni cilji pouka državljanske vzgoje so razvoj politične pismenosti, razvoj kritičnega mišljenja in nekaterih stališč in vrednot ter dejavno vključevanje učencev v družbeno življenje. Ti cilji ustrezajo priporočilom o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje specifično pa razvoju socialnih in državljskih kompetenc, samoiniciativnosti in podjetnosti, učenje učenja ter kulture zavesti in izražanja.

a) K razvoju politične pismenosti prispeva:

- seznanjanje z ustrojem in delovanjem skupnosti, družbe, države, mednarodnih povezav in globalnih skupnosti,
- **poznavanje človekovih in otrokovih pravic,**
- seznanjanje s temeljnimi načeli demokratičnega odločanja in z demokratičnimi institucijami v lokalnem okolju, Sloveniji in Evropski uniji in svetovnih skupnostih,
- razumevanje pojmov, kot sta pravna in socialna država,
- **razprava o sobivanju različnih ljudi in družbenih skupin,**
- spremljanje aktualnih družbenih, političnih, ekonomskih in ekoloških vprašanj,
- seznanjanje z mednarodnimi razmerami in dogajanjem ter vlogo Slovenije v njih na političnem, gospodarskem in vojaškem področju,
- premislek o razmerah, v katerih živijo ljudje v različnih delih sveta, in o obetih za njihovo prihodnost,
- razumevanje nacionalnovarnostnega sistema v Sloveniji in varnostnih sistemov po svetu.

b) K razvoju kritičnega mišljenja prispeva:

- razprava o etičnih načelih, ki so podlaga človekovih in otrokovih pravic,
- prepoznavanje kršitev človekovih ali otrokovih pravic v medijskih zgodbah in v vsakdanjem življenju,
- seznanjanje z etičnimi načeli, ki utemeljujejo demokratično odločanje,
- raba načel javnega razpravljanja in argumentiranja,
- presoja stereotipnih predstav o drugih in drugačnih,
- premislek o družbenih konfliktih ter možnostih in poteh za njihovo mirno reševanje,
- razprava o konfliktu pravic,
- razumevanje razmerij med pojmi domovine, države, državljanstva in narodne pripadnosti.

c) K dejavnemu vključevanju učencev v družbeno življenje prispeva:

- uveljavljanje demokratičnih postopkov v okviru šole in kjer koli je to mogoče,
- priprava na sodelovanje v volitvah in na odgovorno ter kritično državljanstvo,
- spodbujanje in omogočanje udeležbe učencev v državljanskih akcijah in dejavnostih civilne družbe v lokalnem okolju,
- izvajanje humanitarnih dejavnosti v okviru šole in lokalne skupnosti,
- vključevanje učencev v javno razpravo o skupnih zadevah oddelčne in šolske skupnosti.

3 OPERATIVNI CILJI IN VSEBINE

Učni načrt navaja delitev znanj na obvezna in izbirna znanja. Obvezna znanja so opredeljena kot znanja, potrebna za ustrezno razumevanje in nadgrajevanje znanj pri drugih predmetih v nadaljevanju izobraževanja in so namenjena vsem učencem, zato jih mora učitelj obvezno obravnavati. Zapisana so pokončno. *Izbirna znanja opredeljujejo dodatna ali poglobljena znanja, ki jih učitelj obravnava po svoji presoji glede na zmožnosti in interese učencev ter aktualne dogodke. Zapisana so poševno.*

Zapis operativnih ciljev in predlaganih vsebin po razredih je priporočilo o tem, katere cilje bi kazalo doseči v 7. razredu in katere v 8. razredu. Učitelj naj presodi, ali bo cilje predmeta uresničeval tako, kot je priporočeno, ali pa upočasnjeno oziroma pospešeno.

7. razred

Vsebinski sklop: POSAMEZNIK, SKUPNOSTI, DRŽAVA

Vsebina	Operativni cilji
Identiteta: pripadnost skupinam in skupnostim; spolna identiteta (biološki spol in družbeno opredeljeni spol); narodna in državljska identiteta, domovina, človeštvo. Izkazovanje osebne identitete (vloga imena in drugih osebnih podatkov).	Učenci prepoznajo svojo pripadnost skupinam in skupnostim. Pri tem spoznajo tudi razliko med biološkim spolom in spolom, kakor ga opredelita družba in kultura. Razumejo pojme naroda, države in domovine. Razumejo vlogo dokumentov, ki dokazujejo osebno identiteto (osebna izkaznica, rojstni list itd.).
Skupnosti: v šoli, naselju, občini, državi. V vsaki skupnosti se člani med seboj razlikujejo: osebnostne, socialne, narodnostne, verske in druge razlike. Kultura sobivanja.	Učenci prepoznajo manjše in večje človeške skupnosti. Spoznajo različne razloge za združevanje oziroma zgodovinske izvore skupnosti.
Naš odnos do drugih članov skupnosti ter do drugih skupnosti včasih vplivajo stereotipi in predsodki. Konflikti in njihove negativne posledice. Konflikt kot neizogiben pojav v življenju skupnosti.	Učenci razvijejo sposobnost za proučevanje razlik v skupnosti in med skupnostmi. Razumejo, kako pomembna je za skupnost medsebojna strpnost njenih članov. Spoznajo in usvojijo strategije in postopke, ki omogočajo sodelovanje in mirno reševanje konfliktov. Razumejo, kako nastajajo predstave o drugih in drugačnih. V medijskih sporočilih in v vsakdanjem življenju spoznajo stereotipe in predsodke ter razvijajo kritičen odnos do njih. Spoznavajo pomen strpnosti in medsebojnega spoštovanja za kulturo sobivanja. Razumejo pomen dialoga in sodelovanja ter solidarnosti.

Kaj (oddolčno, šolsko ali drugo) povezuje skupnost: skupni cilji, sodelovanje, solidarnost idr. Kaj jo razdvaja: egoistični interesi, kršitve pravil, konflikti, nestrpnost.	Učenci dobijo vpogled v zgradbo in delovanje skupnosti. Spoznajo sile, ki delujejo v njej.
Vloge tistih, ki vodijo skupnost (oddolčno, šolsko skupnost, športno društvo itd.).	Učenci razumejo, da so vloge v skupnosti vezane na odgovornost.
<p>Demokratsko odločanje – primer oddolčne in šolske skupnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> – različni in skupni interesi učencev; potreba po skupnih pravilih (začasnih in trajnih), – odločanja v oddolčni in šolski skupnosti; demokratsko sprejemanje pravil. <p>Katere so značilnosti demokratskega odločanja? Odnos med večino in manjšino (posebna skrb za preglasovano manjšino). Sprejeta pravila veljajo za vse enako, tako šolska pravila kot – na državni ravni – zakoni.</p>	Učenci v analizi delovanja oddolčne in šolske skupnosti usvojijo pojma demokracija in demokratsko. Razvijajo sposobnost za izražanje stališč. V analizi situacij prepoznajo norme in postopke demokratskega odločanja. Razumejo, kakšno vlogo imajo pravila v skupnosti. Razlikujejo med osnovnimi vrstami pravil (dogovorjena pravila v oddolčni skupnosti, pravila, zapisana v pravilnikih šole, državni zakoni). Razumejo, kako pomembno je, da pravila veljajo za vse (na državni ravni: enakost pred zakonom). Razvijajo vrednostno usmeritev, na kateri temelji demokracija.
<i>Pravila prilagajamo in spreminjamo. Protest proti pravilom, oporečništvo.</i>	<i>Učenci razlikujejo med moralno upravičenim in neupravičenim nasprotovanjem pravilom in avtoritetam. Razumejo, da pravila pogosto niso idealna in da jih je treba prilagajati.</i>
Etika, etično načelo, vrednota. Oprelitev in razvrščanje vrednot.	Učenci se seznajajo s pojmom etika oziroma etična načela in vrednote. Spoznajo vlogo vrednot v ravnanju posameznika in skupin.

Vsebinski sklop: SKUPNOST DRŽAVLJANOV REPUBLIKE SLOVENIJE

Vsebina	Operativni cilji
Republika Slovenija kot skupnost državljanov. Nastanek Republike Slovenije. Glavne značilnosti države (tudi RS) – ozemlje, politična ureditev, zakoni; organi oblasti (predsednik, parlament, vlada), državni simboli.	Učenci pridobijo osnovna spoznanja o nastanku Republike Slovenije. Seznajajo se z značilnostmi in zgradbo države. Razumejo pomen simbolov in praznikov države Slovenije.
Politična skupnost državljanov, ki demokratsko izvoli oblast, jo nadzoruje in sodeluje pri odločanju o skupnih zadevah; kako postati državljan Republike Slovenije.	Učenci spoznajo, da država pripada državljanom in da so državljani nosilci politične moči v demokratski Sloveniji (3. člen ustave). Pridobijo osnovni vpogled v ustroj in delovanje demokratske države.
Narodna pripadnost in državljanstvo, patriotizem.	Učenci razvijajo sposobnost razlikovanja med narodno in državljansko identiteto. Razvijajo pozitiven odnos do svoje državljanske skupnosti. Razumejo pomen državljanstva za posameznika (primer oseb brez državljanstva).
Ustava: RS je demokratska, pravna in socialna	Učenci razumejo, da se skupnost državljanov z

država.	ustavo dogovori za osnovna načela, po katerih urejamo skupne zadeve. Razumejo, kaj pomeni, da smo enaki pred zakonom.
Socialna država: socialne pravice (izobraževanje, zdravje, socialna varnost, kultura, okolje; skrb za brezposelne, manjšine; javne službe); etična podlaga socialne države.	Učenci se seznani s členom ustave, ki Republiko Slovenijo opredeli kot socialno državo. Spoznajo bistvo socialne države. Razvijajo stališča in vrednostno usmeritev v zvezi s socialnimi pravicami.
Evropska unija: njen nastanek in širitev.	Učenci spoznajo osnovna etična, politična, kulturna in ekonomska načela in ideje, na katerih temelji EU. Spoznajo osnovne cilje in simbole EU.
Slovenija kot članica Evropske unije.	Učenci spoznajo razloge za članstvo Slovenije v EU, prednosti in dolžnosti članic.

Vsebinski sklop: SLOVENIJA JE UTEMELJENA NA ČLOVEKOVIH PRAVICAH

Vsebina	Operativni cilji
Barbarska dejanja zoper človeka v preteklosti in sedanjosti. Šibkost posameznika v razmerju do nosilcev družbene (politične, ekonomske in druge) moči.	Učenci spoznajo temeljne razloge, zaradi katerih si velik del človeštva prizadeva za uveljavljanje človekovih pravic.
Zgodovinski dokumenti, v katerih so zapisane človekove pravice.	Učenci spoznajo razvoj ideje človekovih pravic. Spoznavajo dokumente, v katerih so zapisane človekove pravice; seznani se z njihovo zgodovino.
Temeljne človekove pravice – univerzalne in brezpogojne.	Učenci razvijajo sposobnost za etični premislek in razumejo vrednostno usmeritev, na kateri temeljijo človekove pravice.
Etična načela, vgrajena v idejo človekovih pravic (svoboda, pravičnost, dostojanstvo, enakost, solidarnost).	Učenci prepoznajo glavna etična načela, vgrajena v opredelitve človekovih pravic.
Človekove pravice so vgrajene v slovensko ustavo.	Učenci v Ustavi Republike Slovenije prepoznajo človekove pravice. Spoznavajo etična načela, vgrajena v slovensko ustavo.
Stanje človekovih pravic.	Učenci na primerih spoznavajo stanje človekovih pravic v Sloveniji in v svetu.
Kršenje človekovih pravic danes.	Učenci razvijajo občutljivost za kršitve človekovih pravic in motivacijo za njihovo varovanje. Razvijajo sposobnost za argumentiranje, ki temelji na etičnih načelih, vgrajenih v človekove pravice.
Varovanje človekovih pravic (Varuh človekovih pravic, Mednarodno sodišče za človekove pravice idr.).	Učenci razvijajo lastno vrednostno usmeritev. Razvijejo sposobnost za presojanje o tem, ali se v ustavi zapisane pravice udeležujejo v vsakdanjem življenju. Seznanjajo se z ustanovami, ki skrbijo za varovanje človekovih pravic

Človekove pravice so včasih v konfliktu – kako ravnati takrat? Dolžnost: spoštovati pravice drugih.	Učenci razumejo, da uveljavljanje človekovih pravic ne prinese samodejno rešitve vseh konfliktov.
Posebna vrsta človekovih pravic – otrokove pravice; varovanje otrokovih pravic.	Učenci spoznajo načela, vgrajena v opredelitve otrokovih pravic. Seznanijo se s postopki varovanja otrokovih pravic in ustanovami, ki za to skrbijo. Razumejo posebnost otrokovih pravic.
<i>Delovanje nevladnih organizacij za varstvo človekovih in otrokovih pravic.</i>	<i>Učenci se seznanjajo z delovanjem nevladnih organizacij, ki si prizadevajo za uveljavljanje človekovih in otrokovih pravic.</i>

Vsebinski sklop: **VEROVANJE, VERSTVA IN DRŽAVA**

Vsebina	Operativni cilji
Pomembna človekova pravica – pravica do veroizpovedi.	Učenci usvojijo temeljne pojme in spoznajo pojmovne razlike (verstvo, verska skupnost, verovanje, Cerkev).
Verske skupnosti v RS; vse so enakopravne; ločene so od države.	Učenci se seznanijo s položajem verstev v Sloveniji. Spoznajo, da so v Sloveniji verske skupnosti ločene od države.
Velika svetovna verstva: judovstvo, krščanstvo (katolicizem, protestantizem, pravoslavlje), islam, hinduizem, budizem, nova verska gibanja, nereligiozne oblike osmišljanja sveta.	Učenci spoznajo skupne značilnosti velikih svetovnih verstev in razlike med njimi (judovstvo, krščanstvo, islam, hinduizem, budizem in nova verska gibanja). Spoznajo razliko med religioznimi in nereligioznimi oblikami osmišljanja sveta.
<i>Skupne značilnosti velikih verstev in razlike med njimi. Moralna in etična načela v verstvih.</i>	<i>Učenci razvijajo sposobnost za razumevanje splošnih etičnih načel, na katerih temeljijo verstva.</i>
<i>Sodelovanje in konflikti med verstvi v svetu.</i>	<i>Učenci pridobivajo informacije o odnosih med verstvi.</i>

8. razred

Vsebinski sklop: DEMOKRACIJA OD BLIZU

Vsebina	Operativni cilji
Demokratska oblast v lokalnih skupnostih (vaški, krajevni in četrtinski skupnosti).	Učenci prepoznajo demokracijo v svojem ožjem okolju.
Nosilci oblasti v občini – kako so bili izbrani, o čem odločajo?	Učenci spoznajo občino in njeno delovanje.
Povezovanje državljanov v stranke, s političnimi cilji.	Učenci spoznajo razliko med združevanjem državljanov na podlagi skupnih interesov (društva, zveze itd.) in skupnih političnih ciljev. Razumejo vlogo političnih strank. Spoznajo pojem politično.
Državljanova pravica, da voli in kandidira na volitvah.	Učenci spoznajo politične pravice državljanov.
Kdaj in kako izpeljemo referendum?	Učenci spoznajo razliko med neposredno in posredno demokracijo.
Katere nosilce oblasti v RS volimo na splošnih volitvah? Katere nosilce oblasti izberejo demokratično izvoljeni predstavniki? Predsednik republike, državni zbor, vlada, sodišča.	Učenci spoznajo postopke, po katerih so izvoljeni nosilci oblasti.
Naloge, ki jih opravljajo nosilci oblasti. Veje oblasti se medsebojno nadzirajo.	Učenci prepoznajo naloge, ki jih opravljajo posamezne veje oblasti, in razmerja med njimi. Prepoznajo dolžnosti in odgovornosti teh nosilcev.
<i>Izvoljeni predstavniki državljanov – njihova odgovornost.</i>	<i>Učenci na primerih prepoznajo (ne)odgovorno ravnanje nosilcev oblasti in posledice takega ravnanja.</i>
Potek volitev: volilna kampanja – soočanje stališč, tajnost volitev; koalicija in opozicija v državnem zboru.	Učenci pridobijo spoznanja o demokratičnem postopku pred volitvami, na njih in po njih. Razlikujejo med koalicijo in opozicijo v državnem zboru.
Kaj lahko dosežejo aktivni državljani. Na volitvah izražena volja volivcev; državljanska gibanja; protesti, demonstracije. Pravica do zbiranja.	Učenci spoznajo, kako pomembno je za državljansko skupnost, da so njeni člani aktivni.
<i>Državljske akcije (solidarnostne ob naravnih in drugih nesrečah, okoljske, humanitarne); civilna zaščita.</i>	<i>Učenci ob seznanjanju z različnimi akcijami razvijajo pozitiven odnos do državljanskega delovanja.</i>
Dobro obveščeni in kritični državljani ter mediji: oblast mora delovati javno.	Učenci spoznajo, zakaj je pomembno, da oblast deluje javno. Znajo povezati pojme demokracija, javnost in odgovornost.
<i>Mediji nadzirajo oblast; pluralnost medijev.</i>	<i>Učenci na primerih spoznajo vlogo medijev pri odkrivanju zlorab politične moči. Seznanijo se s ključnimi mediji v Sloveniji. Razvijajo kritično</i>

	<i>pismenost v zvezi z mediji.</i>
<i>Značilne državljanske razprave ob etičnih vprašanjih (npr. evtanazija, splav, kloniranje itd.).</i>	<i>Učenci usvojijo načelo pluralizma (soočanja različnih mnenj). Ob etičnih vprašanjih razvijajo sposobnost argumentiranja.</i>
<i>Pravila in norme javne razprave; meje medijev.</i>	<i>Učenci spoznavajo, zakaj je pomembno, da v javnih razpravah spoštujemo norme. V analizah medijskih posegov v zasebnost razvijajo kritičen odnos do medijev.</i>
Vpliv medijev na javno mnenje.	Učenci razumejo, kako pomembno vlogo imajo mediji v sodobnih družbah.

Vsebinski sklop: FINANCE, DELO IN GOSPODARSTVO

Vsebina	Operativni cilji
Ekonomske pravice slovenskega državljana (pravica do lastnine, do dela, enakega plačila za enako delo).	Učenci se seznani z ekonomskimi pravicami državljanov in se zavedo njihovega pomena. Razvijajo stališča v zvezi z ekonomskimi pravicami.
Podjetje, lastništvo podjetij (zasebno, javno).	Učenci spoznajo pomen podjetij za razvoj družbe.
Delojemalci in delodajalci – dogovarjanje in možni konflikti; vloga sindikatov.	Učenci pridobijo vpogled v interese in odnose, ki vplivajo na delovanje podjetij. Spoznajo pravico do stavke.
Kapital in kapitalizem.	Učenci pridobijo osnovno informacijo o kapitalističnem gospodarstvu.
<i>Vprašanje izkoriščanja in pravičnega plačila.</i>	<i>Učenci razvijajo sposobnost za razumevanje načela družbene pravičnosti.</i>
<i>Dobiček, delnice, kapital.</i>	<i>Učenci se seznani z nekaterimi ekonomskimi pojmi.</i>
Država določi dajatve (davke, carine in druge dajatve), da lahko opravlja svoje naloge (državna uprava, obramba, javna lastnina, storitve socialne države idr.).	Učenci pridobijo osnovne informacije o tem, kako država pridobi sredstva za svoje delovanje in za kaj jih porabi.

Vsebinski sklop: SLOVENIJA, EVROPSKA UNIJA, SVET

Vsebina	Operativni cilji
Slovenija kot članica EU. vpliv članstva Slovenije v EU na naše življenje.	Učenci na primerih spoznajo vpliv članstva Slovenije v EU na vsakdanje življenje.
Delovanje Evropske unije (Evropski parlament, Evropski svet, Evropska komisija). Slovenski predstavniki v organih Evropske unije.	Učenci spoznajo odločanja v EU; njene glavne ustanove; na primerih se seznani z dejavnostjo slovenskih predstavnikov v organih EU.
Slovenija kot članica OZN, OECD in NATO.	Učenci pridobijo informacije o ciljih in delovanju teh organizacij in razlogih za članstvo v njih. Seznani se s pomisleki, ki jih v zvezi z njimi izražajo nekatere skupine državljanov. Razvijajo sposobnost za izražanje lastnih stališč.
<i>Politična nasprotja in spori v svetu; vojaški konflikti. Odnos Slovenije do njih.</i>	<i>Učenci razvijajo sposobnost za vzpostavljanje splošne perspektive.</i>

Vsebinski sklop: SVETOVNA SKUPNOST

Vsebina	Operativni cilji
Globalizacija: njene pojavne oblike, dobre in slabe strani.	Učenci na primerih spoznavajo globalizacijo.
Odpor proti globalizaciji.	Učenci razvijajo stališča v zvezi v globalizacijskimi vprašanji.
<i>Svetovni trg dela in selitev industrije; nadzor nad surovinami (rude, nafta); glavna središča politične in gospodarske moči na planetu.</i>	<i>Učenci podrobneje spoznavajo nekatere značilnosti in učinke globalizacije.</i>
<i>Katere učinke globalizacije zaznavamo prebivalci Slovenije (konkretni primeri)?</i>	<i>Učenci na pojavih prepoznajo pozitivne in negativne učinke globalizacije.</i>
<i>Neenakomerna porazdelitev bogastva; rast prebivalstva, pomanjkanje osnovnih virov; revščina, izobraževanje; bolezni, onesnaževanje okolja, vojne; zmanjševanje plodnih tal, čiste vode, čistega zraka, jedrska oborožitev, bioinženiring, populacijska vprašanja, izumiranje živih vrst idr.).</i>	<i>Učenci razvijajo sposobnost etičnega presojanja in spoznavajo ekonomske in družbenorazvojne alternative, ki omogočajo trajnostni razvoj.</i>
Kako lahko slovenski državljan ali skupina državljanov sodeluje pri aktivnem reševanju vprašanj človeštva?	Učenci spoznavajo aktivnosti in gibanja za rešitev vprašanj (npr. pomoč ljudem, prizadetim v vojnah ali nesrečah, tehnološke rešitve, organizacije, kot je Greenpeace itd.). Razvijajo motivacijo in stališča do aktivnosti in gibanj.
<i>Dejavnost nevladnih organizacij; humanitarne in druge akcije v Sloveniji ter možnost, da sodelujemo v mednarodnih akcijah.</i>	<i>Učenci spoznavajo dejavnost skupin mirovnikov, ekoloških in drugih aktivistov. Oblikujejo stališča do njihovega delovanja.</i>

4 STANDARDI ZNANJA

Standardi znanja izhajajo iz splošnih in operativnih ciljev predmeta, **minimalni standardi** so označeni s **poudarjenim tiskom**.

7. razred

POSAMEZNIK, SKUPNOSTI, DRŽAVA

Učenec:

- **Našteje nekaj družbenih skupin in skupnosti, katerih član je in so del njegove družbene identitete.**
- **Na preprost način pojasni, da so posameznikove predstave o dekletih in fantih, ženskah in moških vsaj delno družbenega izvora.**
- **Imenuje nekaj uradnih listin, ki izkazujejo posameznikovo identiteto, in navede, katere podatke vsebujejo.**
- **Razlikuje med svojim narodom, svojo domovino in svojo državo.**
- Pojasni, kaj skupnost povezuje (spoštovanje pravil, skupni cilji, sodelovanje, solidarnost, dialog idr.) in kaj jo razdvaja (nespoštovanje pravil, sebični interesi, odsotnost sodelovanja in dialoga idr.).
- **Našteje nekaj vlog članov neke ožje skupine (npr. družine) in neke skupnosti (npr. šolske skupnosti).**
- **Na primeru pojasni, zakaj je za skupnost pomembno, da so njeni člani strpni drug do drugega.**
- Ob opisu konkretnega konflikta prepozna njegove vzroke in njegove posledice.
- Navede temeljna načela, na katerih temelji uspešno reševanje konfliktov.
- **Pojasni, zakaj nastajajo negativni stereotipi o drugih in drugačnih.**
- Opiše primer diskriminacije ali zlorabe moči in pojasni, katere pravice in etična načela so bila v tem primeru kršeni.
- Opredeli bistvo demokratičnega odločanja; oceni pomen, ki ga ima tovrstno odločanje za skupnost, in navede argumente za svojo oceno.
- **Navede zgleda demokratičnega in nedemokratičnega ravnanja članov neke skupnosti.**
- Našteje nekaj norm in pravil demokratičnega odločanja.
- Opiše nekaj osnovnih načel in vrednot, na katerih temelji demokracija.

SKUPNOST DRŽAVLJANOV REPUBLIKE SLOVENIJE

Učenec:

- **Opiše nastanek Republike Slovenije.**
- **Opredeli pomen glavnih simbolov Republike Slovenije.**
- Navede nekaj načinov, kako se pridobi državljanstvo Republike Slovenije.
- Opredeli pomen, ki ga ima za posameznika njegovo državljanstvo.
- Razčleni razmerje med državo in državljani, kakor ga določa 3. člen Ustave RS.
- **S primeri ponazori pojma pravna in socialna država.**
- **Navede ključna dejstva v zvezi z Evropsko unijo in opiše njene simbole.**
- Opredeli glavna etična in politična načela, na katerih temelji EU.
- Oceni, v čem je interes RS za članstvo v EU, in navede argumente za svojo oceno.

ČLOVEKOVE PRAVICE

Učenec:

- **Našteje nekaj poglobitnih človekovih pravic.**
- **Opredeli interes, ki ga ima človeštvo za uveljavljanje človekovih pravic.**
- Opiše nastanek in pomen poglobitnih dokumentov o človekovih in otrokovih pravicah.
- V opredelitvah človekovih pravic prepozna, na katerih etičnih načelih in vrednotah te pravice temeljijo.
- V Ustavi Republike Slovenije prepozna človekove pravice.
- **V opisih dogodkov v medijih prepozna kršitve človekovih pravic.**
- V konkretnih dogodkih prepozna konflikt pravic.
- **Navede organizacije in ustanove, ki skrbijo za uveljavljanje človekovih pravic.**
- Za konkretne primere naredi načrt varovanja človekovih pravic.
- Opredeli bistvo otrokovih pravic in oceni, koliko so uveljavljene v Republiki Sloveniji in drugje v svetu.

VEROVANJE, VERSTVA IN DRŽAVA

Učenec:

- Pojasni, zakaj je tudi pravica do veroizpovedi temeljna človekova pravica.
- **Opredeli pojme verstva, verovanja in verske skupnosti.**
- Pojasni, kako Ustava RS opredeljuje razmerje med državo in verskimi skupnostmi.
- **Našteje največje verske skupnosti v Sloveniji.**
- Opiše pomen nekaterih verskih obredov, ki jih opravljajo člani verskih skupnosti, delujočih v Sloveniji.

- **Opiše osnovne značilnosti krščanstva in vsaj še enega izmed največjih svetovnih verstev, imenuje nekaj verskih praznikov in vsaj dve verski knjigi.**
- Opredeli glavna etična načela, vgrajena v krščanstvo in druga svetovna verstva, ter primerja ta načela.
- Opiše vpliv verovanja na vsakdanje življenje ljudi in na odnose med ljudmi.

8. razred

DEMOKRACIJA OD BLIZU

Učenec:

- **Navede nosilce oblasti, ki jih neposredno volimo na volitvah.**
- **Navede imeni aktualnega predsednika države in predsednika vlade ter župana v občini, kjer živi oziroma obiskuje šolo.**
- Opiše dva vidika volilne pravice (pravico voliti in pravica kandidirati na volitvah).
- **Opiše razliko med volitvami in referendumom.**
- Opiše, kako potekajo volitve v državni zbor.
- **Navede nekaj parlamentarnih strank ali strank, zastopanih v občinskem svetu.**
- **Opredeli vlogo, ki jo imajo politične stranke v Sloveniji.**
- Opredeli razliko med interesnim združevanjem in združevanjem v politične stranke.
- **Poimenuje veje oblasti v državi, pojasni njihove naloge in delovanje.**
- Pojasni, zakaj je za demokracijo dobro, da so veje oblasti ločene.
- **Opredeli nekaj področij, na katerih deluje vlada kot izvršna oblast (ministrstva, odgovorna za posamezna področja).**
- Navede glavne pristojnosti predsednika republike.
- Pojasni, kako se izvoli vlada, in opredeli razmerje med koalicijo in opozicijo v parlamentu.
- **Opiše odgovornost nosilcev politične oblasti v lokalni skupnosti in državi.**
- **Opiše značilnosti aktivnega državljana in opiše primer konkretne državljanske akcije.**
- Opredeli nekatere vrste državljanskih akcij (solidarnostne ob naravnih nesrečah, okoljske, humanitarne).
- Razloži, zakaj je aktivno državljanstvo pomembno in zakaj le udeležba na volitvah ni dovolj.
- **Pojasni, zakaj je pomembno, da nosilci in institucije oblasti delujejo javno.**
- **Navede argumente za stališče, da morajo biti državljani dobro obveščeni o delovanju oblasti.**
- Pojasni temeljne norme javne razprave, svobodo govora in pomen pluralizma (soočanja različnih mnenj).

- **Pojasni vlogo, ki jo imajo mediji v političnem procesu (prostor javne razprave in nadzor nad oblastjo).**
- **Našteje različne vrste medijev in opredeli njihove značilnosti.**
- **Poimenuje najpomembnejše medije v državi in lokalni skupnosti.**
- Pojasni širšo vlogo medijev v sodobni družbi (obveščanje, izobraževanje, zabava).
- Pojasni pomen medijske svobode in navede razloge, zakaj je ta svoboda vendarle omejena (varovanje zasebnosti).

FINANCE, DELO IN GOSPODARSTVO

Učenec:

- **Navede in pojasni vsebino ekonomskih pravic slovenskih državljanov.**
- **Razloži, kaj je podjetje in kakšna je vloga podjetij v družbi.**
- Opredeli pojme kapital, kapitalizem, dobiček, delnica.
- **Pojasni razmerje med delodajalci in delojemalci. Navede pravice, ki izhajajo iz delovnega razmerja.**
- Opredeli vlogo sindikatov in gospodarskih zbornic.
- **Navede nekaj pogostih vzrokov za konflikte med delodajalci in delojemalci in načine njihovega razreševanja. Pojasni, zakaj imajo zaposleni pravico do stavke.**
- Pojasni pojem družbene pravičnosti in problem izkoriščanja.
- **Navede vire, iz katerih država pridobiva sredstva za svoje delovanje.**
- Našteje nekaj vrst javne porabe, loči nekatere vrste davkov.
- Opredeli, kaj je smotrna poraba javnega denarja.

SLOVENIJA, EVROPSKA UNIJA, SVET

Učenec:

- **Opiše interes Slovenije za članstvo v Evropski uniji.**
- **Z navedbo nekaterih konkretnih primerov pojasni, kako članstvo v EU vpliva na naše vsakdanje življenje.**
- Opiše razmerje med državo Slovenijo in EU.
- **Navede glavne ustanove EU, opredeli njihove naloge.**
- **Navede, v katerih telesih EU ima Slovenija svoje predstavnike.**
- **Opiše cilje in delovanje mednarodnih organizacij OZN, OECD, NATO.**
- Opiše delovanje Slovenije v navedenih organizacijah.
- Navede merila za delovanje slovenskih oboroženih sil na tujem.

SVETOVNA SKUPNOST

Učenec:

- **Na primerih opredeli značilnosti globalizacije ter njene dobre in slabe strani.**
- Opiše nekaj posledic globalizacije v lokalnem okolju oziroma v Sloveniji.
- **Navede nekaj temeljnih svetovnih vprašanj.**
- **Opiše nekaj vzrokov in pričakovane posledice podnebnih sprememb.**
- Opiše, kako način življenja v Sloveniji in drugje v razvitem svetu prispeva k onesnaževanju okolja na planetu.
- V opisu pojava selitve industrije pokaže na posledice globalnih procesov v lokalnem okolju.
- Poimenuje glavna središča politične in gospodarske moči na planetu. Opiše, kako se razmerja med njimi spreminjajo.
- Navede glavna stališča nasprotnikov globalizacije.
- **Navede nekaj nevladnih organizacij, ki si prizadevajo za reševanje globalnih problemov, in oriše njihovo delovanje.**
- Navede, katere mednarodne organizacije delujejo tudi v Republiki Sloveniji, in opiše njihovo aktivnost.

5 DIDAKTIČNA PRIPOROČILA

5.1 Uresničevanje ciljev predmeta

Učni načrt za državljansko in domovinsko vzgojo ter etiko je zasnovan na učnocielnem in procesnorazvojnem modelu, ki temelji na celostnem pristopu k učenju in poučevanju. Ključni pogoj za izvedbo celostnega pristopa je usmerjenost učiteljev v medpredmetne povezave. Nekateri cilji in vsebine državljanske in domovinske vzgoje ter etike so umeščeni v učne načrte vseh predmetov vseh razredov osnovne šole in se v vsakem razredu nadgrajujejo. Učitelj predmeta državljanska in domovinska vzgoja ter etika mora zato poznati učne načrte drugih predmetov tako po vertikali kot horizontali.

V 7. in 8. razredu naj učitelj pri predmetnem pristopu gradi na že pridobljenem znanju in veščinah učencev, jih pogloblja, sistematizira, aktualizira, povezuje z vsebino drugih predmetov in povečuje njihovo zahtevnost v skladu z razvojno stopnjo učencev in z njihovimi individualnimi značilnostmi. Cilj predmeta ni le pridobivanje vednosti o predpisanih vsebinah, ampak tudi usposabljanje učencev za državljansko delovanje v skladu s temeljnimi etičnimi načeli. To je sicer tudi cilj drugih šolskih in občolskih dejavnosti (dnevi dejavnosti, šola v naravi, ekskurzije, raziskovalne naloge, projekti, interesne dejavnosti, ure oddelčne skupnosti idr.). Avtonomija učitelja in šole je pri izvedbi učnega načrta ključna. Priporočamo, da učitelj pri obravnavi vsebin izhaja iz primerov, ki so značilni za ožje in širše (šolsko, lokalno ipd.) okolje učencev. Navedeni izbor izbirnih vsebin dopušča učiteljem avtonomijo, da izberejo zglede tudi glede na interese učencev, posebnosti okolja, v katerem živijo, in aktualne dogodke.

Z raznovrstnimi sodobnimi metodami in učnimi pristopi naj učitelj usmerja učence v kritično samostojno raziskovalno delo. Učitelj naj spodbuja uporabo sodobne informacijsko-komunikacijske tehnologije; sodelovanje z ustanovami, vladnimi in nevladnimi organizacijami (predstavniki civilne družbe) in društvi v ožjem in širšem okolju. Učenci naj osmislijo potrebo po etičnem in odgovornem ravnanju posameznika in družbe. Učenci razvijajo kompetence z neposrednimi učnimi dejavnostmi, kot so: opazovanje, doživljajsko pripovedovanje, argumentirano razpravljanje, primerjanje, analiziranje, kritično izražanje stališč, odločanje, načrtovanje in izvajanje akcij in drugih dejavnosti, izdelovanje plakatov, priprava referatov, igre vlog, razlaganje s primeri, interakcije med seboj in z drugimi subjekti, debatiranje in komentiranje, predstavitve vsebin z uporabo IT, raziskovanje in samorefleksija lastnih dejavnosti, skratka z delovanjem v družbenem življenju.

5.2 Individualizacija in diferenciacija

Učencem glede na zmožnosti in druge posebnosti prilagajamo pouk (notranja diferenciacija) predmeta tako v fazah načrtovanja, organizacije in izvedbe kot pri preverjanju in ocenjevanju znanja. Pri tem smo še posebej pozorni na specifične skupine in posameznike; vzgojno-izobraževalno delo temelji na konceptih, smernicah in navodilih, sprejetih na Strokovnem svetu RS za splošno izobraževanje:

- Odkrivanje in delo z nadarjenimi učenci,³
- Učne težave v osnovni šoli: koncept dela,⁴
- Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja: navodila za prilagojeno izvajanje programa osnovne šole z dodatno strokovno pomočjo,⁵
- Smernice za izobraževanje otrok tujcev v vrtcih in šolah.⁶

5.3 Medpredmetne povezave

V prvem in drugem vzgojno-izobraževalnem obdobju so cilji in vsebine državljanske in domovinske vzgoje ter etike vključeni v vse predmete vzgojno-izobraževalnega obdobja po načelu vertikalne in horizontalne medpredmetnosti. V tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju se cilji in vsebine predmeta državljanska in domovinska vzgoja ter etika povezujejo predvsem s predmeti, kot so zgodovina, geografija, slovenščina, tuji jeziki, naravoslovje, biologija, kemija, glasbena, likovna in športna vzgoja, tehnika in tehnologija, knjižnično informacijsko znanje (KIZ) in izbirni predmeti, ki se navezujejo na posamezne obvezne predmete (verstva in etika, državljanska kultura, vzgoja za medije, filozofija za otroke, šolsko novinarstvo, etnologija, raziskovanje domačega kraja, okoljska vzgoja idr.). Kulturna vzgoja in vzgoja za trajnostni razvoj naj bosta osrednji sestavini predmetnega in medpredmetnega pristopa poučevanja. Skupne teme se lahko izvajajo na ravni vsebin, učnih strategij in konceptualnih vidikov. Priporočamo sodelovanje učiteljev različnih predmetov od načrtovanja preko izvedbe do preverjanja in ocenjevanja znanja, ki vključuje tudi refleksijo.

³ Sprejeto na 25. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje 11. 2. 1999.

⁴ Sprejeto na 106. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje 11. 10. 2007.

⁵ Sprejeto na 57. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje 17. 4. 2003.

⁶ Sprejeto na 123. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje 18. 6. 2009.

5.4 Preverjanje in ocenjevanje znanja

Preverjanje in ocenjevanje znanja je stopnja v učnem procesu, ki mora izhajati predvsem iz ciljev in standardov znanja predmeta. Pri tem se upoštevajo vidiki procesnega, uporabnega in vseživljenjskega znanja. Pomembno je, kaj učenci znajo in kako znanje uporabljajo. To narekuje učitelju, da premišljeno in načrtovano izbira oblike ter načine preverjanja in ocenjevanja. Načini preverjanja in ocenjevanja znanja morajo biti usklajeni z načini poučevanja in učenja predmeta, kar pomeni, da ocenjujemo znanje, ki ga učenci izkazujejo ustno, pisno, z izdelki in drugimi dejavnostmi.

Pri državljanski in domovinski vzgoji ter etiki naj učitelj načrtuje takšno preverjanje in ocenjevanje, ki temelji na presoji, koliko učenci uporabijo znanje, spretnosti, veščine idr. za reševanje resničnih vprašanj oziroma v čim bolj stvarnih problemskih situacijah. Pri tem se mora upoštevati razvojne in individualne značilnosti učencev. Učenci lahko pokažejo svoje znanje in spretnosti na različne načine, na primer z govornimi predstavitvami, debatami, videoposnetki, predstavitvami rezultatov raziskovanj, zbirk (na primer virov, člankov na določeno tema ipd), v igri vlog ipd. Na podlagi ciljev v učnem načrtu učitelj vnaprej izdela in učencem predstavi **jasne kriterije po katerih bo ocenjeval znanje, uporabljene postopke, veščine** idr.

Sprotno preverjanje je sestavni del poučevanja in učenja. Učitelj mora učencu podati informacijo o njegovem znanju, močnih in šibkih področjih ter mu ponuditi možnost izboljšave. Povratna informacija spodbuja učenje, je vodilo k napredku in spodbuda za celovito in smiselno uporabo znanja. Tudi pri preverjanju naj učitelj ustvari učne situacije, v katerih učenec izkazuje svoje znanje ob stvarnih in predvsem smiselnih nalogah. Ocenjevanje se izvede šele, ko je znanje učencev predhodno preverjeno.

5.5 Domače naloge

Z opravljanjem domačih nalog se posredno uresničujejo cilji predmeta državljanska in domovinska vzgoje ter etika: učenci razvijajo samostojnost in ustvarjalnost, čut za dolžnost in odgovornost ter odnos do svojih obveznosti; kompetenco učenja učenja in širše socialne in državljanske kompetence. Učitelj se za izdelavo domače naloge odloča po svoji presoji, premišljeno in ob upoštevanju principov: pestrosti, diferenciacije, individualizacije, racionalizacije oz. ekonomičnosti in njenega preverjanja.